

## Zaustavljena revolucija



Dok su žene još ravnopravne u javnoj sferi, u obiteljskoj vlada patrijarhat pa muškarci malo rade u kući i brinu se za djecu jer "žene to rade bolje"...

# Muškarci tradicionalniji od žena, djeca konzervativnija od roditelja

Najtradicionalniji su Slavonci i Dalmatinci. Muškarci smatraju da bi kućanske poslove trebale obavljati žene, a žene da bi to trebala činiti osoba koja ima više vremena



Piše Dijana Jurasic  
dijana.jurasic@vecernji.net

# Š

to se promijenilo u odnosima muškaraca i žena u Hrvatskoj od poznatog dokumentarca Kreše Golika "Od 3 do 22" iz davne 1966. kada je radni dan majke jednog djeteta, Smilje Glavaš koja je ži-

vjela na periferiji Zagreba u kućici bez vode, a radila u tvornici u središtu grada, započinjao u 3 ujutro, a završavao u 22 sata? Smilja Glavaš radila je sve kućanske poslove, pripremala sve obroke, nabavljala namirnice i išla na posao pješice kroz blato do prvog autobusa ili tramvaja dok joj je muž na posao odlazio biciklom. Nakon posla on bi se odmarao pa izlazio van, a za Smilju Glavaš nije bilo odmora od jutra do odlaska na počinak. Danas osobito obrazovanim muškarcima u Hrvatskoj neće pasti na pamet javno izgovoriti da je normalno da im zaposlene žene rade sve "ženske" poslove u kući, nego se opravdavaju da žene bolje obavljaju kućanske poslove i brinu se za djecu jer ipak je "majka majka". Većina će današnjih muškaraca reći da znaju usisati stan, oprati suđe, poigrati se s djecom, odvesti ih na aktivnosti, ali još se uvijek gnušaju pranja i glačanja rublja i tek se njih 20-ak posto povreme-

no prihvati tog posla. A ne hrle ni na roditeljske sastanke u školu, ni k liječniku s djecom. Kakvi su stavovi muškaraca i žena u Hrvatskoj o rodnoj ravnopravnosti i zašto su Dalmatinci i Slavonci najviše tradicionalni? Zašto su mnogi mladi tradicionalniji od roditelja i zašto se kolebaju oko toga jesu li za egalitarnost ili nisu? Jesu li se tijekom postsocijalističke tranzicije žene i muškarci modernizirali ili retradicionalizirali? O tome smo razgovarali s uglednom sociologinjom, profesoricom Ingom Tomić-Koludrović u povodu dodjele priznanja Rudi Supek Hrvatskog sociološkog društva.

### Gnušaju se peglanja

Do 2014. bila je profesorica na zaverskom Filozofskom fakultetu, a danas je znanstvena savjetnica Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar. Tomić-Koludrović u Zagrebu je prošli tjedan održala predavanje "Žene i muškarci u posttranzicijskoj Hrvatskoj: retradi-

cionalizacija ili modernizacija?" koje se temeljilo na podacima iz nacionalno reprezentativnih istraživanja od 1999. do 2019., provedenih pod njezinim vodstvom. – Muškarci u Hrvatskoj su tradicionalniji od žena i u privatnoj i u javnoj sferi – započinje profesorica Tomić-Koludrović. Čast izuzecima, ali pitamo se nije li to i zbog dugo njegovanog patrijarhata na jugoistoku Europe, paradoksalno ali prilično su ga njegovale i žene – majke muškaraca, da ne bi bili "papučari", čine to i danas pa je zato većina muškaraca nesporna zadovoljiti sve potrebe djece, ne samo one za igrom i zabavom, i raditi "ženske" poslove. Možda su i žene dijelom krive jer su uvjerenе da su za dijete nad kojim su bdjele od njegovih prvih otkucaja srca u vlastitoj utrobi pa do svih faza djetinjstva i adolescencije daleko sposobnije prepoznati sve emocionalne i fiziološke potrebe djeteta. Već prije pada Berlinskog zida, odnosno

prije početka postsocijalističkog doba i globalizacije feministička teoretičarka i sociologinja Arlie Hochschild tvrdila je da je rodna revolucija zaustavljena, referirajući se na položaj žena na Zapadu, i da se to vidi u odbijanju muškaraca da sudjeluju u podjeli rada u kućanstvu čak i kada im supruge zarađuju znatno više od njih. – Već krajem 80-ih pokazalo se da je zaustavljena revolucija rodne ravnopravnosti u svijetu. Kad je Margaret Thatcher zatvorila "priljave industrije", puno je muškaraca ostalo bez posla, ali iako nisu imali posao, nisu htjeli obavljati kućanske poslove. A u Americi muškarci su nalazili opravdanje da ne kuhaju i kad su njihove žene bile bolje plaćene, govoreći da je bolja hrana iz restorana. Rezultati istraživanja unutar projekta GENMOD iz 2018. pokazuju da u nas – unatoč blagom povećanju sudjelovanja muškaraca u kućanskim poslovima i brizi o djeci – muškarci još često opravdavaju

# Jesu li se odnosi među spolovima u Hrvatskoj modernizirali ili idu u drugom smjeru

svoje nedovoljno sudjelovanje objašnjavaju da „žene to znaju bolje“ ili „majka je majka“ – tumači sociologinja Tomić-Koludrović dodajući da je tradicionalizam u obiteljskim odnosima još snažno prisutan, pogotovo kod ljudi niže naobrazbe i u ruralnim područjima. No napominje i da se u suvremenim društvima promijenio odnos prema djeci jer je sve veća usmjerenost na djecu i njihove potrebe.

– Tu su žene pod većim pritiskom tzv. novog majčinstva da djetetu trebaju pružiti maksimum u emocionalnom i materijalnom smislu. To je globalni trend. I zato žene preuzimaju više poslova na sebe kad je riječ o brizi za djecu. Tako se stvara koncept sukrivnje žena. Naime, i same upadaju u zamku da znaju bolje. Ipak, za razliku od hrvatskog društva, u razvijenim zemljama žene češće mijenjaju karijere, mogu odustati od posla na neko vrijeme i zaposliti se ponovno kad im djeca postanu samostalija, mogu raditi skraćeno ili fleksibilno – govori profesorica Tomić-Koludrović.

No u odnosu na život u socijalizmu u Hrvatskoj se ipak dogodio pomak prema modernosti. Žene su u bivšoj državi na poslu i u kućanstvu radile u prosjeku 60-70 sati tjedno. Da je podrška privatnom patrijarhatu u opadanju, pokazuju i rezultati istraživanja GENMOD iz 2018. Na pitanje: „U situaciji kada su i muškarac i žena zaposleni tko bi trebao više raditi kućanske poslove“, 60% ispitanika i ispitanica je odgovorilo da bi trebao raditi „onaj tko ima više vremena“, 23,4% da bi kućanske poslove i u toj situaciji trebale obavljati žene, dok je 3,6% odgovorilo da bi ih trebali obavljati i muškarci i žene podjednako.

– Ipak, pokazalo se da u nas muškarci iznadprosječno podržavaju stav da bi kućanske poslove trebale obavljati žene, a žene da bi ih trebala obavljati osoba koja ima više vremena – napominje profesorica Tomić-Koludrović.

Karakterizira li postsocijalističko razdoblje retradicionalizacija rodni stavova i odnosa ili je unatoč očitim i brojnim pokušajima ranih postsocijalističkih elita da se žene „vrate u kuće“ riječ o kompleksnijim procesima koji nemaju isti učinak na sve žene, pitanje je kojim se pozabavila Tomić-Koludrović. Istraživanje koje je provela s kolegicom Suzanom Kunac krajem 90-ih pokazalo je da su žene većinski odbijale prisilni „povratak u kuću“, kad su u procesu privatizacije ostajale bez posla ili bile slane „na čekanje“. Sve se to događalo u ratnim okolnostima

## 60-70

sati tjedno radile su u prosjeku žene u socijalističkoj Jugoslaviji na poslu i u kućanstvu

1999.

96%

žena pere i glača rublje u Hrvatskoj i samo 4% muškaraca

2015.

80%

žena pere i glača rublje u Hrvatskoj i bar povremeno to radi 20% muškaraca



U istraživanju GENMOD iz 2018. na pitanje: „U situaciji kada su i muškarac i žena zaposleni, tko bi trebao više raditi kućanske poslove“ 60% ispitanika i ispitanica odgovorilo je da ih treba raditi „onaj tko ima više vremena“, 23,4% da ih trebaju obavljati žene, a 3,6% da trebaju raditi podjednako



No muškarci u istom istraživanju iznadprosječno podržavaju stav da bi kućanske poslove trebale obavljati žene, a žene iznadprosječno podržavaju stav da bi ih trebao obavljati onaj tko ima više vremena



Muškarci nedovoljno sudjelovanje u kućanskim poslovima još opravdavaju izjavama poput: „Kućanske poslove i brigu o djeci žene obavljaju bolje jer to bolje znaju i jer je majka majka“, pokazuje GENMOD iz 2019.

kad su muškarci u velikom broju bili na bojištu. Tada su mnoge obitelji opstale na račun „dvostruke“ ili „trostruke opterećenosti“ žena, koje su uz rutinske kućne poslove radile i u „sivoj ekonomiji“ da bi održale kućanstvo. I sociolog Duško Sekulić usporedio je rezultate istraživanja vrijednosti u hrvatskom društvu od 1985. do 2010., od „kasnog socijalizma“ do tzv. zrele tranzicije. I prema njegovoj analizi vidljivo je da je u Hrvatskoj tijekom postsocijalističkog razdoblja kontinuirano u opadanju „rodni konzervativizam“. I privatni patrijarhat je u opadanju, ali sporom.

– Dok su neke kućanske poslove kao što su pranje rublja i glačanje, 1999. čak 96%, obavljale isključivo žene, 2015. te je poslove bar povremeno obavljalo oko 20% muškaraca. Takvi su postoci daleko od potpune ravnopravnosti, međutim u području privatnog patrijarhata riječ je o značajnom pomaku – drži Tomić-Koludrović. Kad je riječ o regionalnim razlikama, Dalmacija bilježi veći porast tradicionalnosti u odnosu na istraživanje iz 2005. kada je imala visok postotak modernih mladih žena. Danas su rodni stavovi žena u Dalmaciji i Slavoniji najtradicionalniji u Hrvatskoj. To je posljedica i financijske krize i činjenice da Dalmacija jako ovisi o turizmu, u kojem je obrazovanost radnika niža pa mladi i obrazovani iseljavaju iz Dalmacije prema Zagrebu ili idu van. Kao i u slučaju žena, najviše su tradicionalni muškarci u Slavoniji i Dalmaciji, dok su moderniji stavova u Međimurju, dijelu Istre i Primorju, govori Tomić-Koludrović. Zanimljivo je i da je manji postotak tradicionalnih ispitanika u Kordunu, Ba-

niji, Lici, što se pripisuje ostanku industrijskih radnika iz socijalizma u tim sredinama. Stavovi muškaraca o radu i obrazovanju žena u Hrvatskoj su egalitarni. Muškarci danas neće reći da se žene ne trebaju obrazovati i raditi, tim više što su svjesniji da samo od njihove plaće obitelj ne može preživjeti. No u manjim mjestima muškarci još ne žele da se vidi da rade „ženske“ poslove. Muškarci u Hrvatskoj su tradicionalniji od žena i privatno i javno. Jedan od razloga je i to što je modernizacija žena počela nakon 2. svjetskog rata kao dio socijalističkog projekta uspostave rodne ravnopravnosti. I međunarodna istraživanja pokazuju da se žene brže moderniziraju od muškaraca. No socijalizam nije uspio do kraja emancipirati sve žene, osobito u području privatnog patrijarhata. Dok su u bivšoj državi žene radile do 70 sati tjedno, usporedbe radi u Italiji, u kojoj su bile najviše opterećene od nesocijalističkih zemlja, žene su radile 54 sata tjedno, navodi Tomić-Koludrović. No ipak napominje da zaposlenost žena u Jugoslaviji nikad nije bila veća od 30-36% radno aktivnih žena. Dok su u području javnog patrijarhata u socijalizmu uspostavljeni standardi zbog kojih su se žene na početku tranzicije odbile vratiti u kuću, privatni patrijarhat – odnosno tzv. „obiteljska niša“ – u socijalizmu je ostala uglavnom nereformirana. Iako danas muškarci više rade u kući ako je žena zaposlena, žene i dalje rade daleko više. GENMOD istraživanje iz 2018. razlikuje tri tipa muškaraca i žena u Hrvatskoj. „Podvojeni tip“ podržava ravnopravnost žena u području rada i obrazovanja, ali ne i u obiteljskoj sferi. Riječ je o uglavnom starijim muškarcima i

ženama. „Egalitarni tip“ zagovara ravnopravnost i u obiteljskom životu, u obrazovanju i na poslu, no tom tipu pripada više žena. „Neodlučni tip“ muškaraca i žena se koleba oko stavova o rodnoj ravnopravnosti, a zanimljivo je da se u taj tip svrstava znatan postotak mladih u dobi od 18 do 24 godine. – Bez obzira na pritiske za ravnopravnostu koji su i lokalni i globalni, kod mladih se povećava neodlučnost, odnosno kolebaju se oko toga bi li bili za egalitarnost ili ne. Mladi su generalno konzervativniji od roditelja što je posljedica lokalnog i globalnog pritiska za ravnopravnostu žena i muškaraca pa se iz bunta zbog pritiska institucija i civilnog sektora okreću konzervativizmu. S druge strane, u sustavu obrazovanja nedovoljno se djecu i mlade uči o ravnopravnosti između muškaraca i žena. Kada se tome doda i porast utjecaja religije, jasnije je zašto su mladi neodlučni u stavovima o egalitarnosti – tumači Tomić-Koludrović. Mladi muškarci su konzervativniji od mladih žena, kao što su, dodaje, muškarci općenito statistički znatno tradicionalniji od žena. Ipak, manje su tradicionalni obrazovaniji muškarci koji i više sudjeluju u kućanskim poslovima.

### Moć u rukama tradicionalnih

– Istraživanja pokazuju da se odnosi muškaraca i žena u Hrvatskoj ipak ne mogu reducirati na patrijarhalni model, došlo je do izvjesnog pomaka prema modernosti iako su ti odnosi u obiteljskoj sferi još snažno određeni tradicionalnim rodnim konstrukcijama. Žene se više „žrtvuju“ za djecu, održavaju rodbinske veze, preuzimaju inicijativu za pomirenje nakon svade i održavaju prijateljstva. Muškarci su u većem postotku autoritet djeci i donose odluke o većim ulaganjima – kaže Tomić-Koludrović. Naglašava da do demodernizacije rodni odnosa dolazi i zbog iseljavanja mladih i obrazovanih pa zato Zagreb i Split danas imaju veliki postotak i „egalitarnog tipa“ muškaraca i žena, ali i rastući postotak „neodlučnih“.

– Moramo shvatiti da se bez ravnopravnih odnosa muškaraca i žena i u privatnoj i javnoj sferi razvoj društva usporava. U Hrvatskoj je problem i što su na pozicijama moći uglavnom muškarci s tradicionalnim stavovima – kaže. Vrijeme će pokazati mogu li hrvatski muškarci biti kao i Skandinavci i iskoračiti iz privatnog patrijarhata i brinuti se za kuću i djecu jednako kao i žene.



Dok su u bivšoj državi žene radile do 70 sati tjedno, u Italiji su radile 54 sata